

15. 7. 2014

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Popření pořadí pohledávky z důvodu neúčinnosti zástavní smlouvy

V zájmu o zachování majetkové podstaty a rovnoměrného uspokojení věřitelů obsahuje insolvenční zákon úpravu řešící neúčinnost právních úkonů. Pomocí tohoto institutu lze totiž odporovat úkonům dlužníka, kterými zkracuje možnost uspokojení věřitelů nebo zvýhodňuje některé věřitele na úkor jiných. Nejvyšší soud ČR přitom v nedávné době řešil poměrně specifickou situaci, kdy právo přihlášeného věřitele na uspokojení jeho pohledávky ze zajištění bylo popřeno právě z důvodu neúčinnosti zástavní smlouvy.

Možnost odporovat úkonům dlužníka

Insolvenční zákon v § 235 odst. 1 stanovuje, že neúčinnými jsou **právní úkony, kterými dlužník zkracuje možnost uspokojení věřitelů nebo zvýhodňuje některé věřitele na úkor jiných**, přičemž za právní úkon se považuje též dlužníkově opomenutí.[1]

Neúčinnost se přitom dle odstavce 2 citovaného ustanovení zakládá rozhodnutím insolvenčního soudu (výhradně) o žalobě insolvenčního správce, kterou bylo odporováno dlužníkovým právním úkonům.

Neúčinné právní úkony pak insolvenční zákon rozděluje do tří základních kategorií, a to právní úkony bez přiměřeného protiplnění, právní úkony zvýhodňující a právní úkony úmyslně zkracující.

Co se týče zvýhodňujících právních úkonů, Nejvyšší soud ČR před nedávnou dobou vydal rozhodnutí, v němž poměrně komplexně řešil problematiku neúčinné zástavní smlouvy a vzájemného postavení insolvenčního správce a zajištěného věřitele odvozujícího pořadí své pohledávky právě z uvedené zástavní smlouvy.

Zvýhodňující právní úkony

Jednou z výše vyjmenovaných kategorií neúčinných právních úkonů dle insolvenčního zákona jsou úkony zvýhodňující. Mezi takové úkony lze dle § 241 IZ obecně zařadit **úkon, v jehož důsledku se některému věřiteli dostane na úkor ostatních věřitelů vyššího uspokojení**, než jaké by mu jinak náleželo v konkursu.

V rámci **demonstrativního výčtu** se pak stanovuje, že zvýhodňujícím úkonem je zejména úkon,

kterým dlužník:

- splnil dluh dříve, než se stal splatným,
- dohodl změnu nebo nahrazení závazku ve svůj neprospěch,
- prominul svému dlužníku splnění dluhu nebo jinak dohodl anebo umožnil zánik či nesplnění svého práva, nebo
- poskytl svůj majetek k zajištění již existujícího závazku, ledaže jde o vznik zajištění v důsledku změn vnitřního obsahu zastavené věci hromadné.

Současně však zákon obsahuje **negativní vymezení**, podle něhož naopak zvýhodňujícím právním úkonem **není**:

- zřízení zajištění závazku dlužníka, obdržel-li za ně dlužník současně přiměřenou protihodnotu,
- právní úkon učiněný za podmínek obvyklých v obchodním styku, na základě kterého dlužník obdržel přiměřené protiplnění nebo jiný přiměřený majetkový prospěch, a to za předpokladu, že nešlo o úkon učiněný ve prospěch osoby dlužníkově blízké nebo osoby, která tvoří s dlužníkem koncern, a že osoba, v jejíž prospěch byl úkon učiněn, nemohla ani při náležité pečlivosti poznat, že dlužník je v úpadku, nebo že by tento úkon mohl vést k úpadku dlužníka,
- právní úkon, který dlužník učinil za trvání moratoria nebo po zahájení insolvenčního řízení za podmínek stanovených tímto zákonem.

Při posuzování neúčinných právních úkonů je konečně v různých rovinách **významné i časové hledisko**, neboť:

- aby byl úkon posouzen jako neúčinný, musí být proveden v době, kdy byl již dlužník v úpadku, nebo musí přímo k úpadku dlužníka vést,
- zvýhodňujícímu právnímu úkonu lze odporovat, jen byl-li učiněn v posledních 3 letech před zahájením insolvenčního řízení ve prospěch osoby dlužníkově blízké nebo osoby, která tvoří s dlužníkem koncern, anebo v době 1 roku před zahájením insolvenčního řízení ve prospěch jiné osoby, a
- insolvenční správce může podat odpůrčí žalobu ve lhůtě 1 roku ode dne, kdy nastaly účinky rozhodnutí o úpadku, jinak odpůrčí nárok zanikne.

Posuzovaný případ

V praxi jsou odpůrčí žaloby zpravidla insolvenčními správci podávány v případech, kdy dlužník, který je již objektivně v úpadku, vyvádí zbytky majetku na třetí osoby, přičemž v souvislosti s těmito dispozicemi inkasuje pouze zlomek skutečné tržní hodnoty převáděného majetku, případně je mu úplata hrazena různými zápočty.

V případě posuzovaném Nejvyšším soudem ČR v řízení vedeném pod spis. zn. 29 ICdo 13/2012 ovšem došlo k poměrně specifické situaci.

Insolvenční správce totiž popřel pořadí pohledávky (právo na její uspokojení ze zajištění) z důvodu, že shledal zástavní smlouvu uzavřenou k zajištění přihlášené (vykonatelné) pohledávky za neúčinnou.

V rozhodnutí vydaném pod výše uvedenou senátní značkou dne 31. března 2014 tak Nejvyšší soud ČR mimo jiné řešil, kdo a jakou žalobu měl podat, jaké je procesní postavení insolvenčního správce a věřitele popřené pohledávky a konečně zda je zástavní smlouva neúčinná.

Obrana proti popření pořadí vykonatelné pohledávky

V první řadě Nejvyšší soud ČR odkázal na své dřívější rozhodnutí ve věci sen. zn. 29 ICdo 11/2012 ze

dne 28. února 2013, v němž konstatoval, že v případě popření zajištění (tedy pořadí) přihlášené pohledávky se vždy takovému popření musí žalobou bránit sám věřitel, bez ohledu na to, že se jedná o pohledávku vykonatelnou. Tento závěr se může jevit jako nekonzistentní s obecným principem, že v případě popření vykonatelné (kvalitnější) pohledávky podává žalobu insolvenční správce, zatímco při popření nevykonatelné pohledávky ji podává věřitel. Jelikož byl však uvedený právní názor (byť poněkud kontraintuitivní) opakovaně potvrzen, je nutné, aby věřitelé v těchto případech postupovali aktivně.

Vztah žaloby o určení pořadí pohledávky a odpůrcí žaloby

Výše uvedené však Nejvyšší soud ČR konstatoval spíše pro úplnost, když jednou z hlavních řešených otázek bylo, zda insolvenční správce postupoval správně, když popřel pořadí přihlášené pohledávky, neboť považoval smlouvu o zřízení zástavního práva za neúčinný právní úkon. Soud postup správce aproboval a současně vyložil, jak by se obě strany měly následně chovat.

Nejprve by měl věřitel na popření zareagovat podáním incidenční žaloby na určení pořadí pohledávky. Pokud přitom takovou žalobu věřitel podá, dovodil Nejvyšší soud ČR logicky, že **insolvenční správce musí reagovat odpůrcí žalobou**, kterou se bude domáhat vyslovení neúčinnosti právního úkonu.

Podle § 235 odst. 2 IZ se totiž neúčinnost zakládá (konstituuje) až rozhodnutím insolvenčního soudu o odpůrcí žalobě insolvenčního správce. Pokud by tedy insolvenční správce žalobu nepodal, bylo by nutné popřením dotčený právní úkon považovat za účinný a žalobě věřitele na určení pořadí pohledávky by nezbylo než vyhovět.

Otázkou, kterou však Nejvyšší soud ČR **dostatečně nevyřešil, byť ji dovolatel nastínil, je postup v situaci, kdy insolvenční správce zjistí okolnosti nasvědčující neúčinnosti právního úkonu až v době po přezkumném jednání**, a nestačí tak pohledávku z důvodu neúčinnosti popřít. Pak zde totiž může nastat konflikt práva věřitele, jehož pohledávka byla již jednou zjištěna, a zájmu na ochranu majetkové podstaty a rovnoměrného uspokojení věřitelů.

O tom, že taková situace může nastat, přitom není pochyb. Jak již totiž bylo uvedeno výše, odpůrcí žalobu lze podat do jednoho roku od chvíle, kdy nastaly účinky rozhodnutí o úpadku, tedy v praxi i několik měsíců po přezkumném jednání.

Pokud by byla vůbec připuštěna možnost relativizovat rozhodnutím o odpůrcí žalobě výsledky přezkumného jednání a zpochybnit zpětně pravost či pořadí zjištěné pohledávky, je dále otázkou, jak bude provedeno v § 236 IZ předpokládané vydání dlužníkovu plnění z neúčinného úkonu zpět do majetkové podstaty. Považoval by se příslušný majetek za nezajištěný? Nebo by věřitel musel plnění, které by obdržel ze zpeněžení majetku zajištěného neúčinným úkonem, vrátit do majetkové podstaty k rozdělení všem nezajištěným věřitelům?

Z hlediska základních principů, na nichž je vystavěn insolvenční zákon, se lze klonit spíše k variantě, že odpůrcí žalobou, resp. rozhodnutím o ní lze zasáhnout i do již zjištěné pohledávky, pokud je její existence či pořadí vázáno na neúčinný právní úkon. To by však znamenalo, že zjištěním pohledávky v přezkumném řízení nemají věřitelé ani zdaleka „vyhráno“.

Co je přiměřenou protihodnotou za zřízení zajištění?

Poslední významná otázka, kterou se Nejvyšší soud ČR v citovaném rozhodnutí zabýval, spočívala v tom, zda byla posuzovaná smlouva skutečně neúčinná. Nebylo pochyb o tom, že dlužník poskytl svůj majetek k zajištění již existujícího závazku. Bylo však nutné ještě posoudit, zda na předmětný případ

nedopadala výše uvedená výjimka, podle níž není zvýhodňujícím právním úkonem zřízení zajištění závazku dlužníka, obdržel-li za ně dlužník současně přiměřenou protihodnotu.

V této souvislosti Nejvyšší soud ČR konstatoval, že za **přiměřenou protihodnotu nelze považovat umožnění splátkového kalendáře či prominutí sankcí** spojených s prodlením dlužníka. K tomu, co by naopak za přiměřenou protihodnotu považoval, se však Nejvyšší soud ČR bohužel ani náznakem nevyjádřil. Tím však situaci věřitelů, kteří se v některých případech pokouší dlužníka podporovat v jeho finančních potížích, avšak vyžadují za to alespoň určité posílení (zajištění) jejich pozice, nikterak nezlepšil. Nezbude jim totiž dále postupovat metodou „pokus - omyl“ a zjišťovat hranici, za níž by již soud považoval poskytnuté výhody za dostatečné. Nebo mohou jakoukoli výpomoc dlužníkovi raději rovnou vzdát, což však není v konečném důsledku výhodné pro nikoho.

JUDr. Jakub Celerýn,
advokát

[Mališ Nevrkla Legal, advokátní kancelář, s. r. o.](#)

Longin Business Center
Na Rybníčku 1329/5
120 00 Praha 2

Tel.: +420 296 368 350

Fax: +420 296 368 351

e-mail: law.office@mn-legal.eu

[1] Z legislativního hlediska je přitom zajímavé, že insolvenční zákon nepostihla technická novela zavádějící terminologii nového občanského zákoníku, v němž výraz „právní úkon“ nahradilo „právní jednání“. Jakkoli je přitom „právní úkon“ srozumitelnějším výrazem, jedná se jistě o určitou nedůslednost zákonodárce. Tím spíše, když občanský zákoník v § 589 a násl. obsahuje obecnou úpravu neúčinnosti a hovoří o neúčinnosti právního jednání.

© EPRAVO.CZ - Sběrka zákonů, judikatura, právo | www.epravo.cz

Další články:

- [Přičitatelnost jednání třetích osob dlužníkovi pro účely posouzení neúčinnosti: ano nebo ne?](#)
- [Srážka za prodej v insolvenční při ocenění majetkové podstaty](#)

- [Smlouvy o vzájemném plnění v insolvenční - judikaturní závěry](#)
- [Odpovědnost členů statutárního orgánu za nepodání insolvenčního návrhu včas](#)
- [Úmyslně zkracující právní jednání mezi dlužníkem a osobou blízkou](#)
- [Nejvyšší soud ČR: Úhrada úroků ze zápůjčky jako zvýhodňující jednání? Klíčový výklad k § 241 odst. 5 písm. b\) insolvenčního zákona](#)
- [K postavení zajištěného věřitele v insolvenčním řízení](#)
- [K \(ne\)způsobilosti notářského zápisu jako exekučního titulu pro nařízení exekuce prodejem zástavy](#)
- [Promlčení pracovněprávních pohledávek postavených na roveň pohledávkám za majetkovou podstatou](#)
- [Preventivní restrukturalizace](#)
- [Odpovědnost státu za nesprávný úřední postup exekutora: Je stát skutečně „posledním dlužníkem“?](#)